

Harkaitz Cano

Hirugarren oldearen osteko txostena (2024)

Gaitzaren kontrako txertoa eta albo kalteak. Azken sei hilabeteotan munduan izan diren lau milioi hildakoek garbi utzi duten moduan, COVID-23aren kontrako txertoak ez du COVID-25aren aurkako eraginkortasunik. Hori esanik ere, ez dago guztiz frogatuta Pensacolako (Florida, AEB) familia batean gertatu ziren lau heriotzak zuzenean txertoaren aurrean izandako erreakzio txar bati egotzerik dagoenik, sendagaia epe mugak ahalik eta gehien laburtuz baimendu izanak sortu dituen susmoak gorabehera. Ikerketa zabalik dago eta eraginkortasun estatistikoa guztiz bermatuta: ez ditu beste edozein txertok baino erreakzio kaltegarriagoak eragiten –demagun, gripe arrunta–, munta txikiko sukarraldi iragankorrak, asko jota. Heriotzen arrazoiak argitze aldera, Pensacolako hildakoen aurrekari genetikoetan jartzen ari da bereziki arreta. Uhinsareetan besterik zabaldu den arren, ez da egia *in vitro* sortutako haurren kasuan erreakzio gogorren tasa handiagoa denik, Pensacolako bikiak *in vitro* ernaldutako gurasoen seme-alaba era berean *in vitro* ernalduak izatea bereziki azpimarratu bada ere. Odol taldeei dagokienez, A motakoek darraite zaurgarrienak izaten eta %25 hazi da odol talde batetik besterako transferentzia eskatu duten biztanleen kopurua EAEn. 0 negatibo odol taldea

izan da migrazio eskaera gehien jaso duena, hirugarren urtez jarraian. Idoia Mendia lehendakariak uko egin dio datu honen irakurketa antropologikoa edo politikoa egiteari («0 negatibo odolaren prestigioa globala da, ez gure ñabardura bat», Radio Treuskadi, 2024-IX-22).

Kalera ateratzeko protokoloak. EHU-Banco Santander Unibertsitateak egindako ikerketen arabera, guztiz normalizatu da alarma egoeran gizonetzkoak egun bakoitietan eta emakumezkoak egun bikoitietan kalera ateratzeko araua. Euren burua ez gizonetzko eta ez emakumezkozat ez dutenen kasuan, Hautazko Irtete Erroldan derrigorrezko izen ematea ezarri izana positibo suertatu da, halaber, hasierako erresistentzien ondoren. Lan giroetan emakumezkoek zein gizonetzkoek elkarrekin jarduteak nahikoa eta sobera bermatzen du sexuen arteko bizikidetzan. Horretaz gain, Familien Aktak eredu tradizionalen sendotzea ekarri du, egitatezko bikoteen inskripzioa %31 hazi denez eta egitatezko trikoteena %12.

Maskaren erabilera. Musukoen erabilera orokortu izanak modaren arloan zabaldu duen ildo alba batera utzita, maskarak anonimotasuna errazteak identifikaziorako sortzen dituen zailtasunak kezka iturri dira oraindik. 2021ean Milango Unicrediten sukurtsalean maskara kirurgikoekin mozorrotuta egindako lapurreta sonatuaren ondotik, musuko gardenen ekoizpena %70 ugaritu zen eta hainbat estatutan bere erabilera derrigorrezko bihurtu da urteen poderioz (Txina, Polonia, Brasil, AEB, Errusia). Komunikazio aldeetik, txalogarri deritzogu Euskadi-Kantabria-Errioxa hispanohirian entzumena urriturik dutenen elkarteekin egindako elkarlanari, haiek ezpainak irakurri ahal izatea errazten duelako maskara gardenak; biztanlegoak bere prezio altuarekiko zuen erreparoa arindu da horri esker. Nabarmena da irisaren irakurketaren bidezko identifikazioa sustatzen jarraitzeko premia. Era berean, Mondragon Korporazioaren bikini eta estalki polarren lerroak bere garaian maskaren alde egindako

errekonbertsioa mikrofibra berrietara are irmoago bidera dezan da gure gomendioa.

Osasun langileei dagokienez, gogo onez onartu dute maskararen erabilera sistematikoa ospitaleko sail guztietan. Modu pedagogiko batean adierazi zaie premia hau; esate baterako, hiesa agertu ostean izan ziren sektoreko kutsatzeen ondoren erizainak zenbait praktikatan eskularruak erabiltzen hasi izanaren mesedea hizpidera ekarriz (gaurdaino arazorik gabe mantentzen den segurtasun eta higie araua). Atsedendietan maskara erantzteak eraginkortasuna gutxitzen duenez, jan-edanak ziri esterilizatu bidez kontsumitzea errazten duten musuko berrien erabilera hobesten da, *Made in RE* (Remaining Europe) zigilua dutenak, esan gabe doa, plastikoko arrastorik gabeak.

Fluxu ekonomikoen berrantolaketa. Biztanlegoaren gehien-goak ongi ikusi ditu kultura, hezkuntza eta hizkuntza arloko murrizketa guztiak, ospitaleen hornikuntza eta erizainen soldataren igoerarekin justifikatu direlako. Ildo beretik jarraitzea gomendatzen da, beti ere, murrizketaren zati bat hispanohiriaren zorraren kitapenera bideratzekotan.

Tentsio nominalak. Errioxako autonomia erkidegoko Voxeko presidentek hispanohiriaren izendapenari urtero hurrenkera aldatzeko errotazio proposamenari (Errioxa-Kantabria-Euskadi edo Kantabria-Errioxa-Euskadi, eta ez beti Euskadi-Kantabria-Errioxa) ezezkoa emango diotela adierazi dute Kantabriako eta EAeko agintariek («Eskuin muturrak beti jokutzen du berdin: txikikeriak ekarri nahi dituzte eztabaida publikora, kontu garrantzitsuez hitz egin ez dezagun»).

Hiri barruko mugikortasuna eta aisialdia. Orain badakigu espazio publikoaren okupazioaren %100era berme guztiak itzul zitekeela goizegi iragarri zela. Erabat ezustean harrapatu gaitu, hala ere, hiritarrek aldente fisikoak derrigortzen zuen arnas-burbuila espazio konkistatutzat jo eta lehengo

distantzia murrizteta itzuli nahi ez izanak. Gune komertzial, kirol instalazio eta antzoki erdi hutsetan toki gehiago izatera ohitu ondoren, elkarrekintza fisikorako azturen erabateko iraultzea eman da. Laburbilduz: biztanlegoak uko egiten dio orain lehengo jende pilaketetara itzultzeari. Estandar zaharretara bueltatzea espazio pribatuaren –eta are intimitatearen– aurkako erasotzat hartuko zela pentsatzea aurreikusezina zen, inork espero ez zuen zerbait. Urruntzearen onespena eta ohitura berrien asimilazio borondatea gure gizartearen «eskandinaviartze» bati egotzi izan zaio (ikus Denis Itxaso Barne sailburuaren adierazpenak *Berria* uhin-karian, 2024-VIII-15), geure erantzukizunaren onarpenean eta diskrezio liberalaren alderdi baikorrean ipini baita azpimarra («bizi eta utzi distantzia bat besteak bizi daitezen»). Hirugarren alde honen ondoren, ‘jendetza’ kontzeptua bera desterratu eta iraganeko kontu bilakatu dela onartzen hasi beharko dugu. Aldentze sozialak gure azturetan izan duen txertatzea ez dela, alegia, iragankorra, geratzeko etorri den zerbait baizik.

Elikadura iruzurra. Populazioaren gehiengoak bere egin duen bizi osasuntsuaren eta bertako produktuen aldeko hautuak ase ezin daitekeen Kilometro Zero produktuen eskaria ekarri du, bai eta (ustez) Bio edo ekologikoak diren hurbi-leko produktuen garestitze ikaragarria ere. Zortzi izan dira 2023an inportatutako barazkiei Treusko Label zigilua jarriz iruzurra egiteagatik itxiarazitako enpresak.

Ohe ziurrak. Ogasunaren arloan, harrera ezin hobea izan du OZAP (Ohe Ziurraren Aurreikuspen Plana) plan pribatuak urteroko zerga aitorpenean kenkari bezala funtzionatzeak. Euskal erkidegoan pandemia kasuetan zaintza berezietan ohea ziurtatuko lukeen pentsio-plus planaren fidagarritasunari 7 bat eman dio Lit eskalan Standard & Poor’s-ek, kolapso kasuetan ohea ziurtatzea zalantzazkoagoa litzatekeen hispanohiriko batez besteko 5aren oso gainetik eta ia Frantziako estatuaren pare.

Biztanlegoaren monitorizazioa. Virginet konpainiaren uhin-sareekin egindako *tracking* lana funtsezkoa izan da pandemia kontrolatzeko. Geolokalizazioa sistematikoki osasunarekin lotzen jarraitzea gomendatzen da, mesfidantza saiheste aldera: jarraipen sistema eta analisi klinikoa aplikazio bakarrean modu banaezinean saldu izanak primeran funtzionatu du. Arrakasta erabatekoa izan da: biztanlegoaren %91k deskargatu du Klin-hik aplikazioa uhintxipetan (Klin-hik-en «Hau uhin-uhin tratu bat da!» leloa eguneroko hizkeraren parte bilakatu dela aitortu behar da, gainera). Emaitzak denbora errealean berme osoz ematen dituen listu eta odol analisi unean unekoak egiten dituen aplikazio honi esker, sintomarik ttipienaren pean kutsatutako biztanleen isolamendua aurreko oldeetan baino askoz ere errazagoa suertatu da, gaixotasunaren kutsatze fokua azkar identifikatu eta kontrolatuz. Osasun datuen eta mugikortasunaren aztarna digitalaren pribatutasunak salbuespenak dituela barneratzen ari da biztanlegoa. Informazio arrakala noiz zabalduko zain dauden aseguru-etxe pribatuak finantzaketa iturri ederra izan daitezke datozen urteotako azpiegitura planetarako. Maila oraingoz anekdotikoan, uhingailua erabiltzeari uko egin eta «telefono kabina» (sic) publikoak eskatzen dituen mugimendu retroseparatistak ez du ludita zaharkituen nostalgiaz haragoko aipamenik merezi, dagokion jarraipena egitea komeni den arren. 📍